

Van de redactie...

Aangekondigd door de eerste fikse herfstregens, lijkt het er nu dan echt op dat de laatste zomerdagen geteld zijn. De grauwe herfst en winter staan alweer voor de deur. Een tijd waarin er een aantal dingen te gebeuren staan...tenminste, als het aan de VTB ligt. Zo is er natuurlijk het inmiddels alweer zesde seminar in de serie 'Are we on the Right Track'. Zo is er ook de jaarlijkse VTB studiedag. En zo is er op 24 oktober een seminar op Hogeschool VanHall-Larenstein in Velp over de toekomst van de tropische bosbouwstudent. In deze nieuwsbrief vindt u meer informatie over deze activiteiten.

We zijn overigens verheugd dat we voor dit nummer een stuk ingezonden kregen van VTB lid en bossendes-kundige Gert-Jan Nabuurs, die recent met een aantal internationale collega's een artikel publiceerde in het toonaangevende tijdschrift Nature Climate Change. De studie trekt opvallende conclusies over de betekenis van Europese bossen voor het vastleggen van CO₂. Wij vroegen hem hoe we de uitkomsten van deze studie moeten interpreteren als we een parallel trekken met bossen in de tropen. Ook interessant om te melden: Een van onze redactieleden schreef voor dit nummer een column waarin aandacht wordt besteed aan de onlangs opgelaaide discussie over FSC certificering.

Veel leesplezier!

Grenzen aan de groei

Verouderend Europees bos bereikt grens aan de groei

De Europese bossen vertonen tekenen van ouderdom. Daardoor zijn ze minder dan voorheen in staat koolzuurgas uit de atmosfeer op te nemen en zo het broeikaseffect te temperen. Om het tij te keren pleiten onderzoekers van Wageningen UR (University & Research Centre) met internationale collega's in Nature Climate Change van 18 augustus j.l. voor een onderscheid tussen natuurbossen en productiebossen voor de bio-economie. De vraag is nu: kunnen we uit deze

Europese studie ook nog lering trekken voor tropische bossen?

Het onderzoeksteam zag aan een drietal verschijnselen dat de opnamecapaciteit voor CO₂ van de Europese bossen als geheel zijn grens heeft bereikt. De bomen groeien minder hard, bosgebieden krijgen een andere bestemming en ook worden de bossen meer geteisterd door branden, stormen en plagen. Het team bracht de toestand van de Europese bossen in kaart.

"De opnamecapaciteit voor CO₂ heeft zijn grens bereikt"

In Europa werden na de Tweede Wereldoorlog veel bossen aangeplant zodat het bosareaal zich vergrootte. Tot ca 1980 waren daaronder veel productiebossen, die veel koolzuurgas vastleggen omdat het management ervan is gericht op houtproductie. De groei werd in die jaren bovendien onbedoeld gestimuleerd door de uitstoot van stikstof en een stijgend CO₂-gehalte in de atmosfeer. De naoorlogse bomengeneratie bereikt nu de 'pensioen-gerechtigde leeftijd': nog altijd leggen de bossen wel koolstof vast (362 miljoen ton CO₂ per jaar), maar de groeisnelheid is over zijn piek heen.

Ontbossing vindt ook plaats in Europa. Het areaalverlies wordt onder meer veroorzaakt door stadsuitbreiding en de aanleg van infrastructuur. Per hectare verdwenen bos gaat gemiddeld 65 ton aan koolstof verloren, naast overigens veel biodiversiteit. Er vindt wel bosuitbreiding plaats, maar de jaarlijkse koolstofopname van nieuw bos bedraagt slechts 1 tot 2 ton. Daarnaast blijken de oude bossen gevoeliger te zijn voor schade door stormen, brand en insectenvraat: nog een verliespost van CO₂.

"Gedegradeerde bossen kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan de bio-economie"

Bij de huidige manier van bosbeheer is de maximale

Column: Ons steentje bijdragen...

Door: Quirine Hakkaart (i.s.m. red.)

De afgelopen weken was FSC het middelpunt van een discussie rondom het functioneren van hun keurmerk in Nederland, naar aanleiding van een artikel van 26 augustus j.l. in Trouw. Bij het horen van de naam FSC, dwaalden mijn gedachten af naar een concessie waar ik verbleef in Bolivia. Een FSC gecertificeerde concessie, waar men duidelijk bezig was met de uitvoering van de FSC-standaarden. Af en toe volgden wij de houtkappers en andere werkers in het bos, en 's avonds speelden wij in het kamp darts met hen. Geluiden die ik tijdens deze dagen om mij heen hoorde waren zowel negatief als positief. Negatief, want er werd flink gemopperd over de administratie en controles van FSC. De houtkappers waren niet gewend beschermende kleding te dragen, en droegen de brandstof voor de kettingzagen op hun blote schouders.

Maar er waren ook positieve veranderingen. Het aantal sterfgevallen op de concessie werd bijgehouden: op die dag al 312 dagen geen enkele meer! En de houtkappers waren voorzien van gehoorbescherming. Ook werden er bomen geselecteerd die niet gekapt mochten worden, om natuurlijk herstel van de betreffende boomsoorten te bevorderen.

De discussie die zich de afgelopen weken ontspon, sluit goed aan bij deze observaties en die van veel collega's in tropische bossen, waar vaak – t.g.v. een (FSC) certificeringsproces – wordt geïnvesteerd in betere arbeidsomstandigheden en –voorwaarden, duurzamer beheer, betere training en overleg met de lokale bevolking. Zowel in Nederland als in het buitenland, blijken er goede kanten, maar ook verbeterpunten te zijn aan de werkwijze van FSC. Maar is dit juist niet de kracht van ontwikkeling? Men moet niet vergeten, dat er zeker ook goede kanten

zijn aan certificering en de werkwijze van FSC. En natuurlijk zijn er verbeterpunten, zowel in de tropen als in Nederland. Wellicht is het in de toekomst mogelijk om per land of concessie specifiek te kijken naar de behoeftes met betrekking tot de bescherming van het bos. Dit kan echter niet gerealiseerd worden zonder een open en kritische houding van alle betrokkenen en de mensen daaromheen. Daarnaast zit de kracht van, in dit geval, FSC, hem juist in de succesverhalen, die niet aan de kant geschoven hoeven te worden. De combinatie van deze positieve punten en verbeterpunten zorgt ervoor dat men in beweging blijft en tot ontwikkeling kan komen. Niets is mooier dan kritisch kijken naar een bepaalde werkwijze, om er vervolgens door nieuwe ontwikkelingen gezamenlijk sterker uit te komen. En zeker in dit geval is het onze plicht om ons steentje bij te dragen aan deze ontwikkelingen. ■

opslagcapaciteit van de Europese bossen nu in zicht gekomen. Om de functie van de bossen als “sink” voor kooldioxide uit de lucht te blijven benutten kan het beheer van de bossen op Europees niveau worden bijgesteld. Zo zouden de bossen die primair een ecologische functie hebben (met grote CO₂ voorraad), moeten worden onderscheiden van de snelgroeiende productiebossen, die veel CO₂ vastleggen en vroegtijdig kaprijp zijn. Deze laatste bossen kunnen ook een stimulans vormen voor de bio-economie die is gebaseerd op grondstoffen uit hernieuwbare bronnen. Een duidelijkere ruimtelijke scheiding van functies lijkt dus voordelig in Europa waarbij strikte reservaten voorkomen naast bossen voor een florerende bio-economie.

Wat leren we hieruit voor tropische bossen? Ook daar is een ruimtelijke scheiding in de staat van het bos en in de functieervulling te overwegen. In de tropen komen nog grote arealen primair bos voor. Behoud daarvan (of een groot deel) is in de eerste plaats van belang. Maar daarnaast komen grote arealen secundair of sterk gedegradeerde bossen voor. Deze laatste gebieden lenen zich voor een veel grotere bijdrage aan de nationale economie en bio-economie. Hier kan door gericht beheer plantage bosbouw of multifunctioneel beheer worden gestimuleerd. In deze gebieden zal dan ook de CO₂ vastlegging gaan toenemen, en zullen op termijn hernieuwbare producten worden geproduceerd.

■ Gert-Jan Nabuurs

Voor meer informatie zie het complete artikel online: Nabuurs, G.J., M. Lindner, P.J. Verkerk, K. Gunia, G. Grassi, R. Michalak, P. Deda. 2013. First signs of carbon sink saturation in European forest biomass. *Nature Climate Change*.

Studiedag 2013:

Private sector & tropisch bossen, in gemeenschap van goederen?

“Payments for Ecosystem Services” (PES) is het behouden van diensten verleend door ecosystemen doordat de begunstigden hiervoor betalen. Het Millennium Ecosystem Assessment (2005) definieerde 24 van deze ‘services’, waaronder mitigatie van klimaatverandering, biodiversiteit en waterzuivering. Door het intensieve en destructief gebruik van ecosystemen neemt de levering van deze ecosystemediensten sterk af. PES heeft op kleine schaal laten zien dat het een belangrijke bijdrage kan leveren aan het behoud en herstel van ecosystemen, maar grotere initiatieven zoals REDD+ willen moeilijk van de grond komen.

Overheden en publieke groepen zien al tijden het belang van de bescherming van ecosystemen voor hun geleverde diensten. Bovendien wordt de sociaal-

Caspar
2013

AHA, HEEL MOOI DAT U VOLGENS ONZE RICHTLIJNEN
HEEFT GEWERKT. NU HOEFT U NOG SLECHTS
ENKELE FORMULIEREN IN TE VULLEN ...

economische waarde van ecosysteemdiensten voor de samenleving steeds inzichtelijker zodat vaker de 'true value' van producten bekend wordt. De private sector is zich als gebruiker van deze diensten (grondstoffen etc.) steeds bewuster van de waarde van gezonde ecosystemen. Bedrijven worden hiervoor gemotiveerd door imagerisico's, consumentengedrag, maar ook door strategische overwegingen die aan de kern raken van hun bedrijfsmodel, bv. duurzame toegang tot grondstoffen en handelsketens. Grote schaal PES systemen blijven echter onderontwikkeld. Vanuit al werkende voorbeelden kunnen hier echter lessen getrokken worden voor o.a. het bedrijfsleven. Dit blijft de uitdaging.

"PES heeft op kleine schaal al bijgedragen aan het behoud van ecosystemen"

Op de komende studiedag laten wij ons inspireren door werkende voorbeelden uit het bedrijfsleven om tot kritische vragen te komen over schaalvergroting. Dit doen wij op 1 november in de bosrijke omgeving van het Beauforthuis in Austerlitz (Woudenbergseweg 70 bij Zeist). In het dagvullende programma zal er veel tijd zijn voor initiatieven voor en ook vanuit het bedrijfsleven, zoals Leaders for Nature. Op een in de middag gehouden inspiratiemarkt zullen sprekende initiatieven en producten gepresenteerd worden die via PES-mechanismen bijdragen aan behoud van tropisch bos.

Leden van de VTB en andere geïnteresseerden die hun product of initiatief met daarin toepassingen van PES willen presenteren op de inspiratiemarkt kunnen dit aangeven via studiedag@tropischebossen.nl

■ De studiedagcommissie

Seminar: Are we on the Right Track?

Over een paar dagen wordt alweer het zesde seminar in de serie 'Are we on the Right Track?' georganiseerd. De focus zal ditmaal liggen op benaderin-

gen voor duurzame bosbouw gezien vanuit het perspectief van lokale bevolking. Ondanks de meer dan 25 jaar ervaring met participatieve en gemeenschapsbosbouw beheersmethoden, is de traditionele bosbouw nog steeds "top-down" gereguleerd.

De doelstelling van het seminar is om aan te tonen dat starten vanuit de lokale realiteit, behoeften en settings bij het ontwikkelen van modellen voor duurzame bosbouw – en het vinden van de juiste balans tussen "top-down" en "bottom-up" benaderingen – zowel een kans als een noodzaak is. En dat het bovendien haalbaar is. Wanneer de realiteit, behoeften en interesses van de lokale bevolking niet serieus genomen worden, is het risico op mislukking groot. Het seminar beoogt onze kennis te vergroten m.b.t. de gebruikelijke valkuilen en "best practices" bij het ontwikkelen van beleid of bij het aangaan van directe contacten met lokale actoren door bedrijfsleven, NGO's of andere externe partijen.

Voor veel bosbewoners is het bos cruciaal voor hun bestaan. Hun bestaanszekerheid gaat veel verder dan de financiële kant van de economie. Het bos levert bouwmaterialen, brandstof en vele andere niet-hout bosproducten. Met name voedsel is belangrijk en dan vooral met nadruk op kwaliteit: het bos is een supermarkt bij uitstek. De locale setting is vaak niet specifiek geformuleerd, laat staan geïnstitutionaliseerd. Het landeigendom is in veel gevallen niet duidelijk. Vaak heeft de locale bevolking formeel geen zeggenschap over wat er in het bos gebeurt.

Recente ontwikkelingen, zoals landje-pik praktijken, hebben de aandacht getrokken van situaties waarin lokale belangen vaak niet herkend of genegeerd worden door machtige actoren. Globalisering is een verdienste voor velen, maar door het toenemende aantal nieuwe actoren, waarvan velen van buitenaf komen, lijkt het soms wel of er niets veranderd is sinds de koloniale tijd. Programma's als REDD+, waarbij de details m.b.t. de lokale bevolking op zo kort mogelijke manier worden beschreven, zullen alleen werken indien voldoende uitgegaan wordt van de lokale situatie.

"...het bos is een supermarkt bij uitstek"

Tijdens het seminar worden concrete case studies getoond die laten zien hoe in uiteenlopende situaties een slimme balans tussen "bottom-up" en "top-down" kan uitpakken. Het programma begint met een illustratief praktijkvoorbeeld uit de Democratische Republiek Congo, waar allerlei actoren zijn betrokken bij bossen maar niets geformaliseerd blijkt. Formele instanties zijn er weliswaar aanwezig maar hebben nauwelijks slagkracht, waardoor mogelijkheden voor lokale ondernemers gecreëerd worden. Naast dit voorbeeld komen nog drie andere "bottom-up cases" aan bod: 1) Beheer van bosreservaten in een Shell concessie in de Niger Delta, 2) Herbebossing in Malindang, Filippijnen, en 3) "Chainsaw logging" in Kameroen en Gabon.

Een afrondende presentatie zal een synthese geven van de belangrijkste beloften en valkuilen van hedendaagse interventies door NGOs, private sector en gerelateerd beleid als REDD+. Deze presentatie zal de vloer openen voor een panel- en plenaire discussie.

Deelname aan het seminar is gratis, na aanmelding via www.tropischebossen.nl/seminar. Voor meer informatie kun je contact opnemen met Chris Geerling (VTB): carnbee.consult@hetnet.nl

■ Herman Savenije

Colofon

Adres VTB: postbus 124, 6700 AC, Wageningen; **Website:** www.tropischebossen.nl;
Email: vereniging@tropischebossen.nl; **Redactie:** Paul Zambon, Henk Lette, Caspar Verwer, Charlotte Floors, Paul Hillegers, Quirine Hakkaart, Simone van Santen de Hoog; **Ontwerp/opmaak:** Caspar Verwer, Saskia Grootemaat; **Email redactie:** vtbnieuws@tropischebossen.nl

De Vereniging Tropische Bossen heeft tot doel het creëren en onderhouden van een professioneel netwerk en het instellen van een dynamisch en effectief platform voor het verzamelen, kanaliseren en uitdragen van kennis en informatie over tropische bossen. Dit wil de vereniging bereiken door het stimuleren en faciliteren van contacten tussen mensen die vanuit verschillende achtergronden en posities geïnteresseerd zijn in duurzaam en maatschappelijk verantwoord beheer van tropische bossen.

Deadline voor het inleveren van artikelen voor de volgende VTB-Nieuws is 9 december 2013

15 jaar VTB

Help mee met ons lustrum!

In 2014 is het precies 15 jaar geleden dat de VTB werd opgericht. Natuurlijk willen we dat lustrum ook vieren en de organisatie daarvan ligt in handen van de lustrumcommissie. De commissie zal van scratch beginnen met een brainstorm over mogelijke activiteiten en uiteindelijk in overleg met het bestuur en eventueel andere VTB commissies de activiteit organiseren. De lustrumcommissie is onlangs gevormd maar zoekt er nog enkele gemotiveerde leden bij. Dus ben je geïnteresseerd om het feestje mee te organiseren, aarzel dan niet en meld je aan via vereniging@tropischebossen.nl. Indien je leuke en originele ideeën hebt voor een lustrumactiviteit of publicatie, maar niet in de lustrumcommissie kunt of wilt deelnemen dan kun je natuurlijk altijd je idee opsturen naar bovengenoemd e-mailadres.

We zien meer aanmeldingen graag tegemoet!

■ VTB bestuur

Wie, Wat, Waar...

► **Seminar:** "People first in tropical forests: Are we on the right track?", 25 September 2013, 12.00-17.00. De Reehorst, Bennekomseweg 24, Ede.

► **Seminar:** "25 years of Tropical Forestry at Van Hall-Larenstein", 24 oktober 2013, 13.00 - 18.00. Aula VanHall-Larenstein, Larensteinselaan 26a, Velp. (NB. deze activiteit was eerder aangekondigd als: "Changing Perspectives – Carrièreperspectieven voor de tropische bosbouwstudent")

► **VTB Studiedag 2013:** "Private sector & Tropische bossen; in gemeenschap van goederen? Links tussen private sector en tropische bossen via betaling voor ecosysteemdiensten", 1 november 2013, 9.00-17.00. Beauforthuis, Woudenbergseweg 70, Austerlitz.

► **Seminar:** "Tropenbos International 25 years Anniversary", 5 november, 14.00 - 17.00, met aansluitend cocktail en infomarkt 17.00 - 19.00. Theater Junushoff, Plantsoen 3, Wageningen.